

ВПЛИВ ІНТЕРНЕТ-ТРЕЙДИНГУ ЦІННИМИ ПАПЕРАМИ НА РОЗВИТОК ФОНДОВОГО РИНКУ

Рекуненко Ігор Іванович

к.е.н., доцент

Державний вищий навчальний заклад

«Українська академія банківської справи

Національного банку України»

Постановка проблеми у загальному вигляді. Останнім часом, багато йде розмов про нерозвиненість інфраструктури фондового ринку, особливо в частині торгівлі фінансовими інструментами. Інноваційні процеси, що відбуваються на вітчизняному ринку, на декілька років, а то й десятиліть, відстають від розвинених ринків цінних паперів.

Але нещодавно на вітчизняному фондовому ринку відбулася подія, яку профучасники і приватні особи, що люблять «пограти» на вартості цінних паперів очікували роками. «Українська біржа», а за нею і біржа ПФТС оголосили про запуск Інтернет-трейдингу цінними паперами [1].

Такої послуги в Україні раніше не існувало. У всіх країнах, де торгівля акціями через Інтернет ставала доступною широкому колу приватних інвесторів, фондовий ринок отримував суттєвий поштовх для розвитку і зростання.

Тому робота на фондовому ринку зараз доступна практично будь-якому охочому. Інвестиційні компанії активно пропонують різноманітні фінансові інструменти і можливості запрацювати. Проте українці не поспішають вкладати свої гроші в незрозумілі їм активи і як і раніше віддають перевагу банківським внескам, інвестиціям в нерухомість і коштовності, а також зберігання наявних коштів вдома. Це відбувається в першу чергу тому, що фінансово активні громадяни до цих пір мають низьку обізнаність про те, як раціонально розпоряджатися вільними коштами. Тим часом, вкладаючи гроші у фондовий ринок, можна отримати дохід, що значно перевищує банківські депозити.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Питання розвитку торгівлі цінними паперами, особливо в частині електронної торгівлі, мали спробу обговорюватися на різних рівнях протягом декількох останніх років. Наряду із спеціалістами ДКЦПФР та провідних інвестиційних компаній, цю проблематику також розглядають у своїх працях вітчизняні науковці В. Міщенко, Г. Юрчук, В. Корнєєв, О. Абакуменко, М. Давидов та ін. Серед закордонних економістів, що досліджували дану проблему, виділяють: М. Фрідфертіга, П. Роуза, Дж. Синки.

Невирішені частини загальної проблеми. Вивчаючи процеси впровадження Інтернет-трейдингу в Україні, вчені не приділяють значної уваги особливостям використання даної послуги на вітчизняному фондовому ринку в умовах конкуренції вітчизняних фондових бірж.

Мета статті – розкрити сутність, надати переваги та довести доцільність використання інвесторами, насамперед фізичними особами, нової технології торгівлі цінними паперами – Інтернет-трейдингу.

Основні результати дослідження. До появи Інтернет-трейдингу в Україні процедура придбання цінних паперів вітчизняних компаній була досить громіздкою. Інвесторові потрібно було звернутися до брокера інвестиційної компанії та замовити купівлю паперу, заплативши за угоду комісійні. Гроші на придбання акцій інвестор передавав брокерові за договором довірчого управління. При цьому, купуючи папери в інтересах інвесторів, брокери часто обманювали їх, беручи акції на ринку набагато дешевше за повідомлену інвесторові ціну. Також, сума для таких інвестицій була доволі високою [2].

До весни 2009-го запуснути Інтернет-трейдинг в Україні було досить проблематично, оскільки на вітчизняних фондових біржах був відсутній ринок заявок і торгові майданчики в Україні працювали за принципом ринку котирування.

Необхідно відмітити, що ринок котирувань використовується для торгів цінними паперами, що проходять щодня в режимі он-лайн. Він не вимагає негайного укладання угоди. На ринку котирування учасники торгів відомі один

одному, оскільки їхні імена висвічуються в торговельному терміналі, тоді як у системі заявок – ні. Оскільки на ринку котирування покупець і продавець один одному відомі, вони зазвичай перед укладанням угоди спершу зв'язуються телефоном або за допомогою інтернет-месенджерів і деякий час торгуються про ціну угоди. У результаті вартість транзакції може істотно відрізнятись від котирування, раніше заявленого в торговельному терміналі. У зв'язку із цим ринок котирування часто також називають «дошкою оголошень»: торговці виставляють у терміналі кращі ціни на акції, однак угоди найчастіше укладаються за зовсім іншою вартістю [2].

Відносно ринку заявок можна сказати, що він дозволяє учасникам торгів виводити на ринок не одну, а велику кількість різнотипних заявок на купівлю-продаж цінних паперів і гарантує проведення розрахунків за договорами день в день [4]. Тобто на ринку заявок усе інакше: торговці анонімно виставляють котирування на купівлю й продаж акцій. Домовитися між собою про ціну вони не мають можливості – угоди укладаються автоматично, якщо ціна на купівлю й продаж того самого паперу збігається. Угоди відбуваються в режимі он-лайн, і торговці не можуть обговорити умови перед їхнім укладанням [2].

Інтернет-трейдинг – технологія, що дозволяє фізичній особі, яка уклала договір з брокером і має доступ до Інтернету, бачити в режимі он-лайн інформацію про хід торгів на біржі і самостійно укладати угоди [4].

Тобто, тепер з'явилася можливість торгувати цінними паперами через мережу Інтернет, і все більша кількість інвесторів починає віддавати перевагу інтерактивному методу ведення торгів цінними паперами, при якому вони можуть отримувати інформацію, що їх цікавить, в режимі реального часу і посилати свої заявки на продаж або купівлю цінних паперів своєму брокерові з використанням комп'ютера, а не передавати її по телефону. Як показує практика, через два місяці після того, як «Українська біржа» почала надавати послуги Інтернет-трейдингу, для участі в торгах зареєструвалося більше двохсот осіб.

Необхідно відмітити, що після запуску Інтернет-трейдингу значно спростився процес інвестування для приватних осіб. Приватним інвесторам стало простіше спостерігати за коливанням цін на свої цінні папери, вони можуть у будь-який момент увійти до Інтернету і подивитися через віддалений клієнтський термінал, що зараз відбувається на біржі; також вони можуть просто купити або продати папери. Раніше їм для цього потрібно було кожного разу приходити в офіс брокерської контори, підписувати стандартний пакет документів. Зараз вони роблять це лише один раз при підписанні договору.

Також, важливим моментом при використанні торгівлі через Інтернет є контроль за ризиками. Механізм ринку заявок гарантує безпеку торгівлі на біржі і для професійних торговців, і приватних осіб. Завдяки обов'язковому 100% депонуванню коштів і цінних паперів на біржі, а також застосуванню механізму електронно-цифрового підпису, інвестор отримує максимальну захищеність і безпеку операцій. Він не зможе продати те, чого у нього немає, і не зможе купити паперів на більшу суму, ніж задепонована на його рахунку.

Інвестор, дістаючи фактично прямий доступ до біржового ринку з точки зору подачі заявок і укладання операцій, може укласти угоди по біржовим, тобто кращим цінам. При цьому доступ до біржового ринку може здійснюватися з будь-якої точки земної кулі. «Українська біржа» вирішила надати вільний доступ надійним брокерським компаніям і банкам.

Тим, хто вирішив приєднатися до приватних інтернет-трейдерів, потрібно пам'ятати, що напряду співробітничати з біржею не вийде, доведеться укласти договір з компанією-брокером. У цьому є своя логіка. Біржа, як організатор торгів для учасників зі всієї країни, просто не може укласти окремі договори зі всіма охочими. Вона працює виключно з професійними учасниками фондового ринку, які, у свою чергу, виконують заявки кінцевих інвесторів. Власне, основним бізнесом професійного торговця цінними паперами якраз і є виконання біржових заявок клієнтів. Таким чином, успішність використання приватним інвестором Інтернет-трейдинга цінних паперів

багато в чому залежить від якості послуг брокера і кількості додаткових сервісів, що надаються ним [1].

Отже, для оформлення операції необхідно зробити наступні кроки:

1. Надати оригінал паспорта і довідку про привласнення ідентифікаційного коду.
2. Укласти договір на брокерське обслуговування і відкрити рахунок в цінних паперах у зберігача.
3. Здійснити переказ грошей на відкритий рахунок в розмірі мінімальної суми, яка необхідна для початку торгівлі.
4. Оформити електронний цифровий підпис, який забезпечить інвестору конфіденційність та безпеку транзакцій.
5. Встановити робоче місце (програмне забезпечення).
6. Почати здійснювати операції, отримуючи при цьому інформацію про хід торгів та про стан рахунку.

Після наведених вище процедур інвестор має змогу здійснювати операції купівлі-продажу цінних паперів через Інтернет (рис. 1).

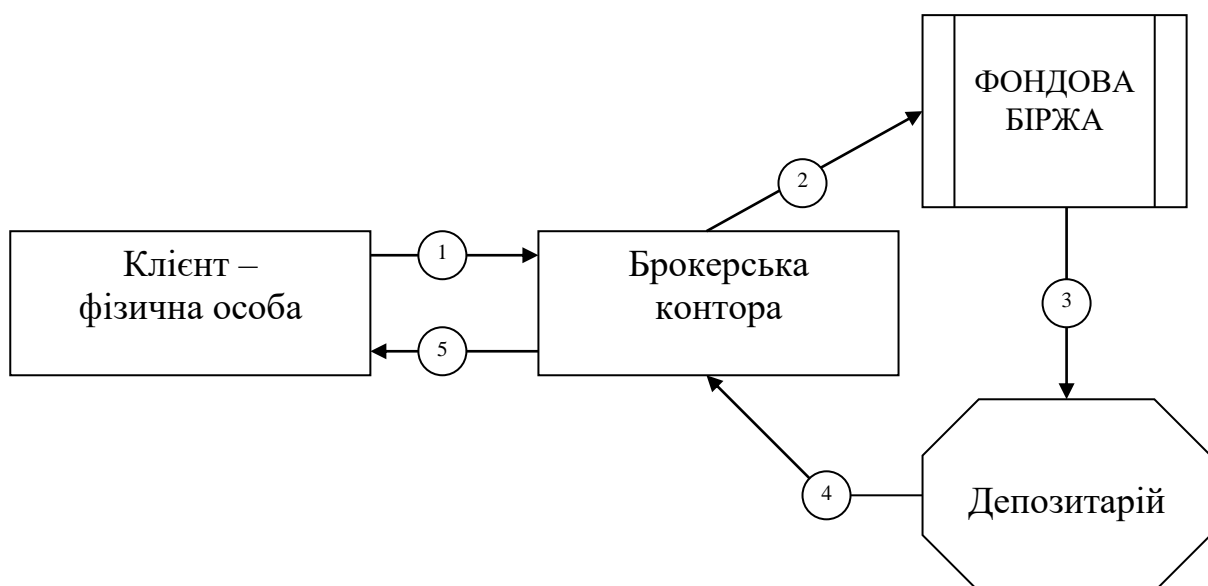

Рисунок 1 – Процедура торгів цінними паперами через систему Інтернет-трейдингу

Як бачимо, процедура торгів цінними паперами через мережу Інтернет є не досить складною як для інституційних так і для індивідуальних інвесторів. Першим кроком є те, що клієнти – фізичні особи надсилають брокерам заявки на купівлю чи продаж цінних паперів (1). Потім брокери виставляють на біржі отримані від клієнтів котирування (2). При співпаданні котирувань на купівлю та продаж цінних паперів одного емітента біржа фіксує угоду та направляє дані депозитарію (3). Четвертим кроком депозитарій здійснює розрахунки по угоді (гроші, що призначені для проведення торгів, завчасно задепоновані депозитарієм на рахунку в банку, а цінні папери – на рахунку в зберігача в депозитарії). Брокери отримують гроші та цінні папери в результаті проведення угоди (4). І на останнє – брокери зараховують своїм клієнтам гроші та цінні папери, отримані в результаті проведення угоди купівлі-продажу цінних паперів (5).

Приватні особи можуть звернутися до он-лайн брокерів – учасників «Української біржі». До цього списку можна віднести компанії «Драгон Капітал», «Проспект Інвестментс», «Гайнсфорт-онлайн» та «Спеціаліст цінні папери», які мають свої тарифи та умови доступу (табл. 1).

Таблиця 1 – Умови доступу до Інтернет-трейдинга цінних паперів деяких операторів ринку

Компанія	Тарифи брокера	Додаткові умови
«Драгон Капітал»	Комісійні від обороту до 50 тис. грн. за торгіву сесію – 0,20%; більше 50 тис. грн. – 0,15%. Абонплата за користування торговим програмним забезпеченням (ПЗ) – 100 грн. на місяць	Зберігач стягує: за блокування (розблокування) цінних паперів для торгів на біржі – 2 грн. за операцію; блокування (розблокування) грошей – 15 грн. за операцію. Комісійні за списання/зарахування цінних паперів і грошових коштів по операціях – 0,01%, але не менше 3 грн. і не більше 150 грн.
«Гайнсфорт-онлайн»	Комісійні від обороту до 40 тис. грн. за торгіву сесію – 0,24%; більше 40 тис. грн. – 0,15%. Абонплата за користування торговим ПЗ –	Комісійні біржі – 0,01% від обороту. Комісійні депозитарію МФС за кліринг – 0,004%, але не менше 1 грн. і не більш 100 грн. Комісійні зберігача – 2 грн.

	100 грн. на місяць	з кожної операції
«Прспект Інвестментс»	Комісійні брокера незалежно від обсягу торгів (стягується по кожній операції) – 0,1-0,5% від суми операції (залежно від тарифного плану). Абонплата – 10-99 грн. на місяць	Біржові комісійні за операцію – 0,01%, але не більше 400 грн.
«Спеціаліст цінні папери»	Комісійні від обороту до 40 тис. грн. за торгівлю сесію – 0,24%; 40-100 тис. грн. – 0,15%. Абонплата за користування торговим ПЗ – 99 грн. на місяць.	Тариф МФС 0,01%, але не менше 2 грн. і не більше 220 грн. за операцію. За депонування і блокування грошових коштів – 15 грн., за розблокування і перерахування грошей на рахунок клієнта – 15 грн.

Наскільки технологія Інтернет-трейдингу виявиться привабливою для інвесторів, залежить і від того, які рішення будуть їм запропоновані. Можна навести певний перелік основних функцій, які мають бути реалізовані в системах Інтернет-трейдингу:

- виставляння заявок на купівлю або продаж цінних паперів;
- автоматичний контроль заявок на відповідність лімітам;
- моніторинг стану портфелю цінних паперів у режимі реального часу;
- здобуття знеособленої інформації про торги на фондових біржах в режимі реального часу;
- забезпечення захисту інформації і аутентифікації клієнта;
- адміністрування клієнтів брокером;
- управління лімітами і контроль заявок з боку фондового брокера (торгівця цінними паперами);
- взаємодія з обліковими системами брокера (back office, система управління ризиками).

Вже сьогодні брокери пропонують приватним інвесторам відкривати рахунки з мінімальною сумою інвестицій у 5 тисяч гривень. При цьому зовсім не обов'язково вкладати всі ці кошти в акції одного емітента, а можна сформувати диверсифікований портфель. Мінімальний розмір угоди на біржі – 200 гривень.

На нашу думку, Інтернет-трейдинг суттєво відрізняється від інвестування в інститути спільного інвестування (ІСІ) в кращу сторону. І думка ця ґрунтується на тому, що в Інтернет-трейдингу: по-перше, інвестор має змогу сам розпоряджатися своїми вкладеннями, тобто немає іншого інвестиційного керівника, який розробляє власну стратегію. По-друге, немає додаткових витрат на інвестиційного керівника, на вхід і вихід з ІСІ, а також на залучення нових вкладників. А ті мінімальні витрати, які є – істотно нижче, ніж в КУА, оскільки використовується інша, електронна технологія. По-третє, відсутня додаткова бюрократія і жодні додаткові обмеження. По-четверте, в системі Інтернет-трейдингу одночасно можна укласти угоди купівлі-продажу як сертифікатів та акцій ІСІ, так і цінних паперів вітчизняних емітентів.

Очевидно, що поки криза в економіці не завершилася, даний ринок буде мізерним. Деякі експерти вважають, що Інтернет-трейдинг в Україні буде вигідним не раніше ніж через два роки. Причини такої не досить активної поведінки інвесторів пояснюються тим, що в Україні компанії належать не колу інвесторів, а олігархам, тому прогнозувати, що буде з їх цінними паперами, просто неможливо. Дійсно, в Україні можна купити пакет акцій успішної компанії або банку, а потім виявиться, що її власники провели додаткову емісію і тим самим розмили пакети всіх міноритаріїв.

Не варто сподіватися і на ринок облігацій. Адже останні події на фондовому ринку демонструють не зовсім правильні дії емітентів. Наприклад, декілька торгових компаній, зокрема, ТОВ «Рош» (мережа магазинів «Єва») і «Домотехніка», оголосили про початок процедури банкрутства. Експерти ринку цінних паперів допускають, що деякі могли це зробити не через поганий фінансовий стан компаній, а швидше, для того, щоб не платити по облігаційних позиках. У такій ситуації потрібно віддавати собі звіт у тому, що торгівля через Інтернет-системи перекладає всі ризики безпосередньо на приватного інвестора, який досить часто не матиме можливості одержати всю інформацію про емітента. Жодна комп'ютерна програма не зможе врахувати ризик суб'єктивного рішення власника тієї або іншої компанії. Можливо, саме тому

більшість нинішніх користувачів Інтернет-трейдингу пробують торгувати з великою обережністю, депонуючи на рахунки мінімально допустимі суми [1].

Крім того, не варто забувати про інші проблеми, які будуть гальмувати розвиток вітчизняного Інтернет-трейдингу. Це, насамперед, відсутність у біржі «центрального контрагента», що не дозволяє укласти угоди між двома клієнтами одного торговця; відсутність похідних фінансових інструментів, без яких не можна буде заробляти на котируваннях, що знижуються; недосконале програмне забезпечення. Також, потребує вдосконалення механізм оподаткування доходів інвесторів.

Висновки і перспективи подальших розробок. Враховуючи те, що дана послуга доступна як за тарифами, так і по порозу входження в ринок, вважаємо, що вона буде цікава, як гравцям, що тільки-но починають пробувати свої сили та знання на фондовому ринку, так і досвідченим спеціалістам.

Інтернет-трейдинг відкриває нові можливості, і багато в чому полегшує процедуру оформлення операцій, тому ми упевнені, що він буде затребуваний і користуватися попитом. Але в той же час Інтернет-трейдинг на вітчизняному фондовому ринку досить часто плутають з торгівлею на на Forex. І це порівняння не йде на користь фондовому ринку. Forex, не має нічого спільного з інвестуванням в цінні папери. І якщо людина хоча б один раз втратила гроші на валютних спекуляціях, то у неї сама ідея торгівлі через Інтернет буде визивати тільки негативні емоції. Вважаємо, що професійні учасники повинні докласти максимум зусиль для того, щоб чітко визначити різницю між цими послугами і довести її до потенційних інвесторів.

Література

1. Головин В., Гусев Ю. Аматорський торг // Бізнес. – 2009. – № 24. – С. 26-27.
2. Дружерученко К. Віртуальний інвестор // Контракти. – 2009. – № 27. – С.16-17.
3. Еременко А. Торг неуместен // Бизнес. – 2007. – № 45. – С. 56-58.
4. Харламов П. Войти можно. А выйти? // Деньги. – 2009. – № 13-14. – С. 34-35.

Рекуненко І.І. Вплив інтернет-трейдингу цінними паперами на розвиток фондового ринку / І.І. Рекуненко // Розвиток фінансових методів державного управління національною економікою: зб. наук. праць. – Донецьк: ДДУУ, 2009. – Т. X. – С. 310-318.